

6. Ковалик И. И. Вопросы словообразования имен существительных восточнославянских языков в сравнении с другими славянскими языками: Автореф. дис... д-ра филол. наук. – К., 1961. – С. 6-7.

7. Колшанский Г. В.: Некоторые вопросы семантики языка в гносеологическом аспекте// Принципы и методы семантических исследований. – Москва: Наука, 1976. – 379 с.

8. Кубрякова Е.С. Типы языковых значений. Семантика производного слова. – М.: Наука, 1981. – 200 с.

9. Кубрякова Е.С. Части речив ономаσιологическом освещении. – М.: Наука, 1978. – 116 с.

10. Кузнецов А. М. Проблемы и методы лексико-семантических исследований // Проблемы лингвистической семантики (Реферативный сборник). – М., 1981.

11. Семантика и катигоризация. – М.: Наука, 1991. – 168 с.

12. Уфимцева А.А. Роль лексики в познании человеком действительности и в формировании языковой картины мира// Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира. – М.: Наука, 1988. –216 с.

13. Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики. – М.: Наука, 1973. – 280 с.

14. Янценецкая М.Н., Резанова З.И. К проблеме внутренней формы слова // Вопросы слово – и формообразования в индоевропейских языках. – Томск: изд-во Томского университета, 1991. – 250 с.

The meaning of derivational intention of a creative word as one of its main features is studied in the article. Place and functions of the derivational intentions are defined in the structure of word building process.

Key words: *derivative potential of a formative word, derivative intensions, derivative word, structure of a word-formation process, relation of motivation, word-formation semantics.*

УДК 811. 161. 2'373

Марія Федурко (Дрогобич)

ФЕНОМЕН МОВИ-СЛОВА У ПРОСТОРИ ШЕВЧЕНКОВОГО СВІТУ

У статті йдеться про особливості функціонування лексем «мова», «слово» у текстах творів Тараса Шевченка. Показано, що з одиниць синонімічного ряду «мова – слово, глагол, язик, псалом» найбільшою активністю характеризується компонент «слово»; його конотативний ореол незмінно позитивний, тоді як інші можуть мати й негативну конотацію. Стверджено, що часте апелювання поета до компонентів зазначеного синонімічного ряду зумовлене усвідомленням етноохоронної, духо-, націо- і державотворчої енергії рідної мови.

Ключові слова: національна мова, українська ідентичність, українська мова, компоненти синонімічного ряду.

То була дивовижна зоря:
На убогу і світом забуту,
Щоб її до життя повернути,
Бог послав Кобзаря.
То казково щаслива зоря
Над забутою світом.

Є. Сверстюк

Постановка проблеми. Вільгельмові фон Гумбольдту, відомому філософові і мовознавцю кінця XVIII – першої третини XIX ст. (1767 – 1835 рр.) належать слова: «Людина сама собою слабка і здатна лише на незначне через свою недовговічну силу. Їй потрібна висота, на яку вона могла б піднятися, ряд, до якого вона могла б примкнути. Цю перевагу вона, безперечно, отримує, якщо плекає в собі дух своєї нації, свого роду, свого часу» (цит. за [12]). В українській історії до цього ряду, поза усяким сумнівом, належить Тарас Шевченко, навіть більше, він – одна з вершинних його постатей, та, яка світить усій решті великих українців, що прийшли в світ після нього. І все тому, що поет, як найсильніший репрезентант концептів Україна, українськість, українська нація, українська мова, українська культура, українська ідентичність [8, 204], і нині є тим «яскравим прецедентом, котрий, за словами В. Жаботинського, не дозволяє українству відхилитись від шляху національного ренесансу» (цит. за [19, 556]). Явивши у своїх творах світові менталітет, історію, культуру непересічного народу, він, усупереч усім скепсисам і насміхам, зумів довести, що мова цього народу не лише здатна виражати глибокі смисли, вона готова до виконання найповажнішої з місій – формування модерної нації, навіть більше – самостійної держави: «Сила мови і текстів Тараса Григоровича настільки потужна, що спроможна змінити речі й світ навколо, створити цілу країну – Україну» [11]. Очевидно, саме безмежною вірою в дієвість слова можна пояснити той незмінно глибокий пієтет до рідної мови, яким просякнута увесь континуум Шевченкових творів, але який у повному обсязі ще не відчитаний дослідниками. Власне це дає сміливість наполягати на **актуальності** пропонованої статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про значення Шевченка для української культури й української нації сказано немало й у різному ключі, особливо в останні десятиліття. І це, переконана Р. Харчук, «свідчить про його актуальність», про невичерпність його (вільного інтелектуала, естета європейського рівня) творчості [18]. Співцем і пророком, що передавав голос свого народу, духовним батьком відродження

української нації назвав поета Дж. Грабович [4, 1]. «Для України, – втворює йому Є. Сверстюк, – Шевченко, – один із найвищих злетів її духу, її відродження і самоусвідомлення. Її найвеличніша пісня [15]. «Коли вже Україні шукати своєї місії між народами, – пише він у статті «Рік високого сонця в Україні», – то тут не розминутися з Шевченком – найбільшим і найзагадковішим генієм нашого народу» [14], який «сповна виконав своє історичне призначення: відстояв у многоликісті людства лице і характерну поставу свого народу» [10, 6]. Відстояв, бо розумів: «Нация без своей собственной, ей только принадлежащей, характеризующей черты похожа просто на кисель, и самый безвкусный кисель» (повість «Близнецы»).

Самобутність свого народу Тарас Шевченко відстоював насамперед словом і в слові, зорієнтованому «на весь україномовний територіальний та історичний обшир» [13, 172]. Тож цілком підставово вважати його реформатором, основоположником і творцем «української літературної мови як основи нової, угрунтованої на народній основі української культури» [13, 219]. Дослідники називають низку передумов, що цей факт уможливили: 1) Шевченко народився і виріс у селі на Звенигородщині, яку вважають географічним центром української землі; 2) був охочий до співу і любив народну пісню; 3) у російській школі не вчився, що зберегло його мову і сам спосіб думання від чужинських впливів; 4) кохався в рідному слові, плекав його в собі, не взурував на тих мужів мудрих, учених, які «проміняли свою добру рідну матір на п'яницю непотребну» (із «Передмови до другого (нездійсненого) видання «Кобзаря» [19, 16]).

У переліку найновіших досліджень, що стосуються згаданої проблеми, – розвідка австрійського славіста, глибокого знавця історії української мови, а з 2013 р. – Президента Міжнародної асоціації україністів Міхаеля Мозера «Тарас Шевченко і сучасна українська мова: спроба гідної оцінки». У ній він досліджує внесок поета в розвиток сучасної української мови та оцінює його як мовну особистість [9].

Мета статті – простежити, як часто у своїх поетичних текстах Тарас Шевченко апелював до слів «мова», «слово» і чому, у яких значеннях їх уживав, із якими феноменами пов'язував та які асоціативні ряди з ними вибудовував.

Виклад основного матеріалу. Щоб реалізувати зазначену мету, звернемося спочатку до тлумачних словників, які відображають значеннєвий план зазначених одиниць [3; 17]. І переконаємося, що вони засвідчують їхню багатозначність і майже семантичну тотожність: лексему *мова*, за СУМом, структурують 6 лексико-семантичних варіантів [17, 768 – 769], *слово* – 7 [17, 367 – 372], у ВТСУМ кількість варіантів

однакова, оскільки словникова стаття фіксує ще один – ‘у системах обробки інформації – природна або штучна мова для знакової обробки інформації’ [3, 1344 – 1345].

Звернення до текстів «Кобзаря» показало, що перше слово – *мова* – автор уживає у таких значеннях: 1) здатність людини говорити, висловлювати свої думки (*А Йвася питають, зарання питають, Не дадуть до мови дитині дожити* [19, 35]); 2) сукупність довільно відтворюваних загальноприйнятих у межах певного суспільства звукових знаків для об’єктивно наявних явищ і понять, а також загальноприйнятих правил їх комбінування у процесі вираження думок (*Може, батько Останню корову Жидам продав, поки вивчив Московської мови!..* [19, 143]; *І в слов’янофіли Так і претесь: і всі мови Слов’янського люду – Всі знаєте...* [19, 200]); 3) те, що говорять, чий-небудь слова, вислови (*За карії оченята, За чорнії брови Серце рвалося, сміялось, Виливало мову* [19, 54]); 4) те, що виражає собою яку-небудь думку, що може бути засобом спілкування (*І море ревнуло Босфорову мову, У Лиман погнало, а Лиман Дніпрові Тую журбу-мову на хвилі подав* [19, 121]). Лексема *слово* в Шевченкових текстах актуалізує такі свої значення: 1) мовна одиниця, що являє собою звукове вираження поняття про предмет або явище об’єктивного світу (*І коли-то воно буде Гратись, І промовить слово «мамо» – великеє Найкращеє слово* [19, 387 – 388]); 2) мова, мовлення (*Недавно я поза Уралом Блукав і Господа благав, щоб наша правда не пропала, Щоб наше слово не вмирало, – І виблагав* [19, 446]); 3) висловлювання, фраза (*Якби з ким сісти, хліба з’їсти. Промовить слово, то воно б, Хоч і як-небудь, на сім світі, А все-таки якось жилось* [19, 490]); 4) прилюдний виступ, промова (*І ти, великая в женах, І їх унініє і страх Розвіяла, мов ту полову, Своім святим огненным словом* [19, 465]). Окрім того, виявлено розширення його семантичної структури значенням ‘учення’: *«...» веселенький, З своїми дітками пішов В Єрусалим на слово нове, Поніс лукавим правди слово! Не вняли слову, розп’яли!..* [19, 464].

Рядки з Шевченкової поезії «Н. Гоголю» *Кому ж її покажу я, І хто тую мову Привітає, угадає, Великеє слово?* [19, 148] засвідчують, що згадані одиниці можуть уживатися в тотожних контекстах, тобто бути взаємозамінними (у значенні ‘сукупність довільно відтворюваних загальноприйнятих у межах певного суспільства звукових знаків для об’єктивно наявних явищ і понять, а також загальноприйнятих правил їх комбінування у процесі вираження думок’).

Серед поетичних творів Шевченка виявлено такі, у яких, замість слова *мова* у другому та третьому значеннях, використано синоніми-ар-

хаїзми – іменники *язик*, *глагол*, часом – *псалом*. Їхній (творів) зміст дає підстави стверджувати, що частіше в іронічному, навіть сатиричному ключі, хоча з загальномовного погляду це одиниці, належні до високої, іншими словами – книжної лексики: *На те письменні ми, Читаєм Божії глаголи, І од глибокої тюрми Та до високого престола Усі ми в золоті – і голі* [19, 195]; *Од Молдаванина до Фіна – На всіх язиках все мовчить... Бо благоденствує!..* [19, 196]. Трапляються, однак, мікроконтексти, у яких згадані лексеми мають позитивно марковане, урочисте звучання: *Встане правда, встане воля, І Тобі одному Поклоняться всі язики Во-віки і віки* [19, 195]; *Молюсь, Господи, внуши їм, уст моїх глаголи* [19, 207]; *Помолюся І ед.п знову Твої блага чистим серцем, Псалмом тихим, новим* [19, 205]. Прикметно, що в приватному листуванні (наприклад, у листі до М.Г. Шевченка), а також у «Передмові до другого (нездійсненого) видання «Кобзаря» Шевченко вживає слово *язик* (у значенні ‘мова, мовлення’) як стилістично немарковану одиницю, пор.: <... > *а ще я тебе просьв шобы ты ед. по своему шобъ я хочъ съ твоимъ ед.пц побалакав на чужьй стороны ед.п людськимъ* [19, 539]; *Гоголь виріс у Ніжині, а не в Малоросії, і свого язика не знає; Покойний Основ'яненко дуже добре приглядався на нарід, та не прислухався до язика, бо, може, його не чув у колісці од матері* [19, 16].

Аналіз синонімного ряду «мова» з погляду частотності його компонентів у лексиці «Кобзаря» засвідчив різну їх активність: компонент *мова* вжито 43 рази, *слово* – 157, *глагол* – 5, *язик* – 14. Як бачимо, домінує синонім *слово*. Попри те, що Словник синонімів наводить його з позначкою *розм.* [16, 837], у Шевченка воно має незмінно позитивний конотативний ореол, навіть у поєднанні з прикметником *лихе*, скажімо: *Хоч би тобі лихе слово Почув хто од нього* [19, 290]. На це вказують насамперед прикметникові епітети *святее*, *тихе(є)*, *веселеє тихеньке*, *добре*, *незле*, *кратке*, *мудре*, *розумне*, *тихосумне*, *щире*, *благе*, *нове*, *живе(є)*, *великеє*, *найкращее*, *пророче*, *Боже(є)*, *богобоязливе*, навіть *огненне*, для прикладу: *І мене в сім'ї великій, В сім'ї вольній, новій, Не забудьте пом'янути Тихим добрим словом* [19, 215]; *І ти слова його живії В живу душу прийняла... І на торжища, і в чертоги Живого істинного Бога Ти слово правди понесла* [19, 435].

Останній приклад засвідчує можливість взаємодії у Шевченковій мові лексеми *слово* з іменниками *істина*, *правда*, *любов*. Таким уживанням автор, як видається, потверджує сакральний характер мови, її дивовижну життєстверджувальну силу: *Ридаю, Молю, ридаючи: пошли, Подай душі убогій силу, Щоб слово пламенем взялось, Щоб людям серце розтопило І на Україні святилось Те слово, божее кадило, Кадило іс-*

тини. Амінь [19, 426]; *Чи ми ще зійдемося знову, Чи вже навіки розійшлись, І слово правди і любови В степи-вертепи понесли?* [19, 245].

Намагання вмотивувати активність у Шевченковому «Кобзарі» одиниць аналізованого синонімічного ряду навело на думку, що її важко пов'язати з дією якогось одного чинника. Їх, як виглядає, щонайменше три. Перший слушно назвати **етноохоронним**. Його сутність найчіткіше окреслюють такі Шевченкові рядки: *Возвеличу Малих рабів отих німих! Я на сторожі коло їх Постаблю слово* [19, 447]. Поет мав тверде переконання, що в умовах царської неволі єдине, що захистить його уярмлених братів, і допоможе зостатися на кону історії, – це рідна мова. Не раз кривджена, упосліджувана, витіснена з високої школи й науки, у Шевченковій поезії вона засвідчила здатність не просто бути, а й повертати з історичної непам'яті (*А я полину Аж за Байкал; загляну в гори, В вертепи темнії і в нори Без дна, глибокії, і вас, поборники святої волі – із тьми, із ед.ти і з неволі, царям і людям напоказ, на світ вас виведу надалі Рядами довгими в кайданах* [19, 447]), генерувати нові смисли, стимулювати до чину: *Мій Боже милій! Даруй словам святую силу – людськеє серце пробивать, людськії сльози проливать: Щоб милість душу осінила...* [19, 323]. О. Афанасьєв-Чужбинський згадує: «З'ява «Кобзаря» миттю розвіяла летаргію і викликала любов до рідного слова, вигнаного з ужитку не лише в колах вищого стану, а й у розмові з селянами, які намагалися і, звичайно, кумедно, висловлюватися по-великоруськи. Сміливо можу сказати, що після з'яви «Кобзаря» більшість взялася за повісті Квітки» [1, 88]. Отже, дієвість актуальної для сучасної лінгвофілософії думки про вплив мови на буття її носіїв практично доведена українським генієм понад 150 років тому. «Це ж неймовірно, – стверджує Л. Мацько, – що в контексті такої слабкої тоді лінгвістичної концептосфери української мови, коли в епоху її заборон росточки мовної науки пробивалися тільки у фольклористиці й етнографії, Тарас Шевченко так високо піднявся до ед.пціяеої, націотворчої суті мови, виразив її у слав'янізованій мовній формулі «животворяще слово» (вислів П. Куліша), у слова правди й істини» [8, 184].

Тож другий чинник – **духотворчий** – органічно, як бачимо, впливає з першого, безпосередньо пов'язаний із ним. В. Гумбольдт у праці «Про вплив різного характеру мов на літературу і духовний розвиток» писав: «Істинна роль мови полягає в тому, щоб підштовхувати людський дух у процесі його розвитку до впорядкованої діяльності і до розгортання всіх його можливостей...» [5, 367]. Сучасник Шевченка, американський письменник і філософ Ральф Уолдо Емерсон, у праці «Природа», обстоюючи ідею природи як символ духу, пише про неможливість їх розвитку

поза рідною мовою: «Дух є Творець. Дух обіймає собою життя. І в усі віки, в усіх країнах людина дає Духу на своїй мові ед'я отець. <...> Слово заключає в собі символ. Частина мови – це метафори, бо вся природа є метафорою людської душі» [6]. Пророчий дар допоміг нашому поетові відчуті «загрозу творчого знеособлення в природі духу іншого народу з іншою системою цінностей» [6]. Він жив із переконанням, що лише та людина здатна адекватно сприймати світ і бути в гармонії з ним, котра виплекана в рідному слові й живе в його силовому полі. Тож і просить брата Микиту: «*Та, будь ласкав, напиши до мене так, як я до тебе пишу, не по-московському, а по-нашому... Так нехай же я хоч через папір почую рідне слово...*» (цит. за [6]). Тільки цим словом міг виплакати свій смуток і тугу (*Може, ще я подивлюся На мою Україну... Може, ще я поділюся Словами-сльозами З дібровами зеленими! З темними лугами!* [19, 396]), ним посповідатися перед Богом (*І хочеться сповідатись, Серце розповити; І хочеться... Боже милий! Як хочеться жити, І любити твою правду...* [19, 395]), ним сподіватися на пам'ять і добрі діла нащадків (*А може, тихо за літами Мої мережані сльозами і долетять коли-небудь на Україну... і падуть Неначе роси над землею, На щире серце молодес Сльозами тихо упадуть* [19, 397]).

Думку про духотворчу енергію рідної мови Т. Шевченко висловив геніально просто, однак щиро й переконливо у рядках, що стали в нашому народі крилатими: *Ну що б, здавалося, слова... Слова та голос – більш нічого, А серце б'ється-ожива, Як їх почує!.. Знать, од Бога І голос той, і ті слова Ідуть меж люди!* [19, 314]. У них, як видається, Шевченко, окрім згаданого, позиціонує себе стосовно ще одного актуального й нині питання – про природу людської мови. Вона в інтерпретації поета безпосередньо пов'язана з Богом: *Мій Боже милий, Даруй словам святу ю силу – Людськеє серце пробивать, Людські сльози проливать, Щоб милість душу осінила...* [19, 426].

Третій чинник – **націє-і державотворчий**. Олександр Кониський писав: «Коли Україна раділа «Кобзарю» (ідеться про перше видання «Кобзаря» 1840 року – М.Ф.) критика російська зустріла його глузуванням, глумом з української мови і народності [7, 117]. Поезію Шевченка вони [петербурзькі критики] охрестили «штучною пустотою», мову українську в його творах назвали «уродованьем русского языка на хахлацкий лад», «языком небывалым, которого ни одна из всех возможных Россий, ни великая, ни малая, ни черная, ни белая, ни красная, ни старая, ни новая не могут признать за свій» [7, 114]. Особливо жорстоким у нападах на Шевченка був тогочасний лідер російської критики, «революційний демократ» Віссаріон Белінський. Славнозвісна реакція на арешт Шев-

ченка навесні 1847 р. «Шевченка послали на Кавказ солдатом. Мне не жаль его, будь я его судьею, я сделал бы не меньше. Я питаю личную вражду к такого рода либиралам»[2]) розкриває «дугий» характер не тільки його власного, а й усього російського (з огляду на нинішні російсько-українські взаємини особливо) демократизму.

Та Тарасові Шевченку на це було байдуже: тільки ступивши на творчий шлях, він не лише раз і назавжди твердо вирішив для себе, а й нам, нинішнім, накреслив план дій: «А на москалів не вважайте, нехай вони собі пишуть по-своєму: у їх нарід і слово – і у нас нарід і слово. А чие краще – нехай осудять люди» [19, 16]. У своїх текстах він демонстрував незмінне захоплення тими своїми сучасниками й попередниками, що були непохитними в обстоюванні національних інтересів і національної мови: *Отак Гуса Ченці осудили, Запалили, та божого Слова не спалили...* [19, 159].

Французький мовознавець А. Мартіне писав: «Мова перемагає своїх суперників не якимось внутрішнім якомсь, а тому, що її носії воявничіші, фанатичніші, культурніші, завзятіші». У тому, що наш Шевченко був людиною високоосвіченою, культурною, сьогодні не сумнівається ніхто з його шанувальників. Академік О. Білецький найкраще про це оповів: «Образ декоративних скульптур Торвальдсена, ідеали людської краси, втілені в статуях Аполлона Бельведерського, Венери Медіцейської, Геркулеса Фарнезького, багатство життєвої сили Рубенса... ідеальні люди художників італійського Ренесансу, тонка психологія портретів Ван-Дейка, ефектна трагедія «Останнього дня Помпеї», музика Глінки, Бетховена, Моцарта, Майєрбарха, Обера, Белліні... поряд з цим враження від літератури і поезії, починаючи від «Анахарсіса» Бартелемі й «Історії занепаду і зруйнування Римської імперії» Гіббона, від життєписів італійських художників Вазарі і паралельних біографій Плутарха і продовжуючи Пушкіном, Гоголем, Жуковським... Гете, Шіллером, «Робінзоном» Дефо і «Кларіссою» Річардсона, романами Гольдсмита, Вальтера Скотта, Діккенса... Ось який величезний, не приглушений десятилітнім засланням «з заборонаю писати і малювати», з труднощами дістати друковану книжку – ось який надзвичайно багатий світ... живе в свідомості поета» [10, 5].

І невтомним і завзятим він теж був: *Орю Свій переліг, убогу ниву, Та сію слово: добрі жнива Колись-то будуть* [19, 484].

Шевченко не втомлювався сіяти зерна рідної мови, щоб вони зроджували нові думки, нові ідеї, новий чин: *Скажи, що правда оживе, Натхне, накличе, нажене Не ветхєє, не древнє слово Розтліннєє, а слово нове Між людьми криком пронесе І люд окрадений спасе Од ласки царської* [19, 469]. Бо тільки в такому разі можна здобути й побудувати нову

Україну – країну щастя й добра, у якій брат обніме брата, і возрадується мати, і слава козацька не буде історією, а живим сьогоденням.

Отже, Тарас Шевченко жив зі словом, у слові і словом; вірив у його креативні сили, не сумнівався у його здатності пробуджувати не лише нові ідеї, а й новий чин, результатом якого мають бути вільна людина, вільна нація, самостійна держава.

1. Афанасьєв-Чужбинський О.С. Спомини про Шевченка / О.С. Афанасьєв-Чужбинський // Спогади про Тараса Шевченка / Упоряд. І приміт. В. С. Бородіна і М. М. Павлока; передм. В. С. Шубравського. – К., 1982. – С. 88 – 89.

2. Белинский о Шевченко [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://yadocent.livejournal.com/82412.html>.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.) / Уклад. І голов. ед.. В.Т. Бусел. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

4. Грабович Г. Поет як міфотворець. Семантика символів у творчості Тараса Шевченка / Перекл. З ед. Соломія Павличко / Григорій Грабович. – К. : 1991. – 211 с.

5. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / Вильгельм фон Гумбольдт. – М. : Прогресс, 1984. – 397.

6. Жулинський М. Дві половинки українського серця: Шевченко і Гоголь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://museumshevchenko.org.ua/element.php?id=594>.

7. Кониський О. Тарас Шевченко-Грушівський: Хроніка його життя / Олександр Кониський. – К., 1991. – С. 113 – 156;

8. Мацько Л. Українська мова в освітньому просторі : навчальний посібник для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр». – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 607 с.

9. Мозер М. Тарас Шевченко і сучасна українська мова : спроба гідної оцінки / Переклад з нім. / Міхаель Мозер. – Львів : Інститут українознавства ед. І. Крип'якевича НАН України, 2012. – 238 с.

10. Олійник Б. Безсмертний своїм народом / Борис Олійник // Тарас Шевченко. Поезії : у двох томах. – К. : Веселка, 1991. – Т. 1. – 262 с.

11. Парасюк К. Тарас Шевченко і сучасність / Клавдія Парасюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://viysko.com.ua/nacionalna-gordist/taras-shevchenko-i-suchasnist/>.

12. Радченко О. А. Язык как мирозидание : Лингвофилософская едпція неогумбольдтианства. Изд. 2-е, испр. И доп. – М. : Едиториал УРСС, 2005. – 312 с. (История лингвофилософской мысли).

13. Русанівський В. М. Історія української літературної мови. Підручник / В.М. Русанівський. – К. : АртЕк, 2001. – 392 с.

14. Сверстюк Є. Рік високого сонця в Україні / Євген Сверстюк // Наша віра. – 2002. – № 3. – Режим доступу : http://nashavira.ukrlife.org/03_2002.html.

15. Сверстюк Є. Шевченко понад часом. Есеї / Євген Сверстюк. – Луцьк; Київ : ВМА “Терен”; ТОВ “Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2011. – 280 с.

16. Словник синонімів української мови : в 2 т. / А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, С.І. Головащук та інші. – К. : Наук. думка, 1999. – Т. 1. – 1026 с.

17. Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 4. – 840 с.; Т. 9. – 916 с.

18. Харчук Р. Про Тараса Шевченка в незалежній Україні / Роксана Харчук // Українська культура». – 2013. – № 8. – Режим доступу : <http://www.shevkyvlib.Org.ua/shevchenkiana/shevchenko-hudozhnik/1087-mitets-na-storinkah-zmi-2013-pro-tarasa-shevchenka-v-nezalezhniy-ukraïini-2.html>.

19. Шевченко Т. Г. Кобзар / Тарас Шевченко. – Х. : ВД «Школа», 2014. – 456 с., 48 арк. ед.

Прийняті скорочення

СУМ – Словник української мови. – К. : Наукова думка. – 1970 – 1980.

ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.) / Уклад. І голов. ед.. В.Т. Бусел. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

The article deals with the features of tokens “language”, “word” in Taras Shevchenko’s texts. It is shown that out of units of synonymic range “language – a word, verb, tongue, psalm” the most active component is characterized by “word”; its connotative glory is consistently positive, while others may have negative emotional and evaluation coloration. It states that frequent appeals to components of mentioned synonymic range convince Shevchenko’s awareness ethnic guardial, spiritual, national and state-building energy of native language.

Key words: national language, Ukrainian identity, Ukrainian language, synonymic range, components of synonymic series.

УДК 808.3-56

Оксана Федурко (Дрогобич)

ВІДПРИКМЕТНИКОВІ ПРИСЛІВНИКИ В СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІЙ СТРУКТУРІ РЕЧЕНЬ ІЗ ПРЕДИКАТАМИ КОНКРЕТНОЇ ФІЗИЧНОЇ ДІЇ

У статті йдеться про особливості сполучуваності відприкметникових прислівників на -о (-е) як факультативних компонентів речення з предикатами конкретної фізичної дії. Установлено, що в реченнях цього семантико-синтаксичного різновиду вживані прислівники різних функціонально-семантичних типів, проте з різним ступенем активності. Найактивнішими є прислівники способу дії, квалітативні, кількісні.

Ключові слова: семантико-синтаксична структура речення, інваріантна семантична структура, предикат фізичної дії, відприкметниковий прислівник.